

Rättsavdelningen, Rättsenheten

Sofie Sundström Franzén, sofie.sundstromfranzen@dom.se

Anonyma vittnen

Ingress

Från den 1 januari 2025 är det möjligt för åklagare och misstänkta/tilltalade att åberopa anonyma vittnen i brottmål. Lagstiftningen innebär att vittnen, under vissa förhållanden, kan höras anonymt, både under en förundersökning och vid huvudförhandling i brottmål.

Systemet med anonyma vittnen är uppdelat i två delar. Den första delen avser ansökan om att en viss person ska få höras anonymt under förundersökningen och/eller huvudförhandlingen. Ansökan handläggs som ett ärende. Den andra delen är när det anonyma vittnet åberopas som bevisning i ett brottmål och ska höras vid huvudförhandlingen.

När det kommer till vissa av de praktiska frågorna som uppstår med anledning av regelverket om anonyma vittnen behöver domstolarna ta fram egna rutiner. Domstolarna rekommenderas också att i möjligaste mån samverka lokalt med åklagare, polis och advokater.

Ärenden om vittnes anonymitet

Manuell diarieföring och handläggning

Ärenden om anonyma vittnen ska diarieföras i ett icke offentligt diarium (se 5 kap. 2 § andra stycket OSL och 3 § offentlighets- och sekretessförordningen [2009:641]), på samma sätt som görs med ärenden om hemliga tvångsmedel. Detta innebär att handläggningen av ärenden om att en person ska få höras anonymt ska ske i pappersform och alltså hanteras helt utanför domstolens digitala system.

Mall för diarieföring – LÄNK

Säker förvaring av handlingar

Uppgifter som kan röja identiteten på det anonyma vittnet är mycket skyddsvärda ur ett säkerhetsperspektiv och omfattas av stark sekretess. Dessutom ska inte den domare som senare ska döma i målet ta del av uppgifter som kan röja det anonyma vittnets identitet eftersom det skulle innebära att domaren blir jävig att handlägga brottmålet. Utgångspunkten i regleringen är att domaren som dömer i brottmålet inte ska ha mer information om vem det anonyma vittnet är än den tilltalade, vilket är tänkt att fungera som en garanti för rättssäkerheten i förfarandet (se SOU 2023:67 s 134 ff. och prop. 2024/25:20 s. 46 ff.). Om det är den tilltalade som har åberopat förhör med ett anonymt vittne är det bara rätten som kommer att sakna kännedom om vittnets identitet.

Mot bakgrund av detta måste handlingarna förvaras på ett sådant sätt att de bara är åtkomliga för särskilt utvalda anställda på domstolen. Tingsrätten måste därför ta fram rutiner för förvaring och tillgång till handlingar i ärendet så att både ”intern” och extern sekretess kan upprätthållas och inga obehöriga kan ta del av uppgifter om vittnets identitet

Ansökan om anonymitet

Ansökan om att ett vittne ska höras anonymt kan göras vid tingsrätten av en åklagare, den misstänkte eller den tilltalade.

En ansökan om att ett vittne ska höras anonymt måste lämnas in till tingsrätten enligt en särskild rutin för att inte vittnets identitet ska riskera att röjas. Domstolsverket rekommenderar att ansökningar om anonymitet föregås av en muntlig kontakt med tingsrätten (förslagsvis lagmannen). Vid en sådan kontakt kan sökanden få instruktioner om hur domstolen kan ta emot ansökan.

Ansökan får under inga förhållanden skickas med vanlig post eller e-post (vanlig eller säker). Om inte andra lösningar finns föreslås att sökanden överracker handlingarna vid ett personligt möte på domstolen.

Domstolen kan i lokal samverkan komma överens med Åklagarkammaren på orten om att handlingar kan skickas krypterat på det sätt som sker i ärenden om hemliga tvångsmedel. Även i dessa fall bör kontakt tas med domstolen före inskick.

Domstolsverket har informerat Sveriges Advokatsamfund, EBM och Åklagarmyndigheten om att ansökan måste föregås av kontakt med tingsrätten.

Ett offentligt ombud ska utses

Om en åklagare ansöker om att ett vittne ska höras anonymt ska rätten utse ett offentligt ombud att bevaka rättssäkerhetsfrågor i ärendet (se 4 § lagen om anonyma vittnen i brottmål).

De bestämmelser i rättegångsbalken som gäller ett offentligt ombuds befogenheter, förordnande av offentliga ombud, att uppdraget gäller i högre rätt, om ersättning och om tystnadsplikt i ärenden om hemliga tvångsmedel gäller även för offentliga ombud i ärenden om anonyma vittnen (se 27 kap. 26 § andra stycket, 27 § och 28 § andra stycket samt 29 och 30 §§ rättegångsbalken). Den misstänkte ska inte underrättas om ansökan, kallas till sammanträdet eller delges beslut i ärendet. I stället ska det offentliga ombudet ha insyn i ärendet hos domstolen.

[Offentliga ombud - Sveriges Domstolars intranät](#)

Prövning vid sammanträde

Ansökan ska så snart som möjligt prövas av rätten vid ett sammanträde. Vid sammanträdet ska åklagaren och det offentliga ombudet närvara om det är åklagaren som har gjort ansökan. När den misstänkte eller tilltalade har gjort ansökan ska åklagaren och försvararen närvara samt den misstänkte eller tilltalade om dennes närvaro är nödvändig för utredningen.

Tingsrättens beslut

Rätten ska ta ställning till om vittnet ska tillåtas att höras anonymt. Förutsättningarna för att höra ett vittne anonymt framgår av 1 § lagen om anonyma vittnen i brottmål.

Ett tillstånd att höra ett vittne anonymt får meddelas om:

1. det finns en påtaglig risk för att vittnet eller en närstående till vittnet utsätts för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa, frihet eller frid, om vittnets identitet eller kontaktuppgifter blir kända,
2. misstanken om brott eller åtalet som vittnet ska höras om gäller
  - a. ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, eller
  - b. ett annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år,
3. andra åtgärder är otillräckliga eller väsentligt svårare att genomföra,
4. åtgärden i övrigt är lämplig, och
5. skälen för åtgärden uppväger de svårigheter den innebär för en misstänkt eller tilltalad att förbereda och utföra sitt försvar.

Om rätten beslutar om sådant tillstånd ska rätten samtidigt, om det bedöms nödvändigt för att skydda vittnets identitet, besluta om skyddsåtgärder (se 9 § lagen om anonyma vittnen i brottmål).

Skyddsåtgärderna kan innebära

- att vittnet ska delta i förhandling i domstol genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring,
- att förhandlingen under ett förhör med vittnet ska hållas inom stängda dörrar, eller
- att vittnets röst ska förvrängas eller vittnets utseende döljas genom något fysiskt eller tekniskt hjälpmedel.

Brottmål med anonymt vittne

Jäv

En domare som har fått kännedom om identiteten på ett anonymt vittne är jävig att handlägga det brottmål där det anonyma vittnesmålet åberopas som bevisning (se 4 kap. 13 § 10 p RB och prop. 2024/25:20 s. 80). Det innebär att den domare som har beslutat om tillstånd att höra vittnet anonymt inte kan handlägga brottmålet där det anonyma vittnesmålet åberopas som bevisning.

Rutiner för att undvika jäv

Domstolen behöver ta fram rutiner för att undvika att den domare som ska döma i målet får kännedom om identiteten på det anonyma vittnet och därmed blir jävig att döma i målet. Uppgifter som kan röja det anonyma vittnets identitet får därför inte förekomma i brottmålet.

Se även ovan angående säker förvaring av handlingar.

Tillåtande av bevisningen

Om det i ett brottmål åberopas förhör med ett anonymt vittne ska rätten alltid ta ställning till om förhöret ska tillåtas. Förutsättningarna för att tillåta ett sådant förhör är enligt 36 kap. 6 a § RB:

- att en domstol har beslutat att vittnet får höras anonymt enligt lagen om anonyma vittnen i brottmål,
- att förhöret gäller det brott som beslutet avser och
- att det är lämpligt.

Vidare får rätten besluta om ytterligare skyddsåtgärder eller ändra tidigare beslut om skyddsåtgärder.

Följden av att rätten beslutar att ett vittne som tidigare beviljats anonymitet inte ska tillåtas som bevisning i rättegången är att parten inte får lägga fram förhör med vittnet som bevis i brottmålet över huvud taget (se prop. 2024/25:20 s. 45 f.).

Rutiner för kallelse och delgivning

Det är oklart hur ett anonymt vittne ska kallas och delges kallelse utan att vittnets identitet röjs (se prop. 2024/25:20 s. 49). Här föreslås att domstolen tar kontakt med den part som åberopat det anonyma vittnet.

Hörandet av det anonyma vittnet

Skydd av identiteten vid hörandet i rätten

Domstolen bör fundera på hur ett anonymt vittnes identitet ska skyddas i samband med själva hörandet i rätten. Den praktiska hanteringen av beslutade skyddsåtgärder bör i första hand diskuteras med den part som åberopat vittnet. Vid behov kan kontakt också tas med Domstolsverkets fastighetsavdelning.

Stängda dörrar

Förhandlingen ska som utgångspunkt hållas bakom stängda dörrar när ett anonymt vittne hörs (se 5 kap. 1 § rättegångsbalken och 35 kap. 12 a § OSL samt ev. beslutade skyddsåtgärder).

Frågor för att utreda namn och närståendeförhållanden

När ett vittne ska höras anonymt ska rätten inte fråga vittnet om hans eller hennes fullständiga namn, ålder, yrke eller hemvist. Rätten ska inte heller klagöra om vittnet står i något förhållande till en part eller till saken eller om det finns andra omständigheter som kan vara av vikt för bedömandet av tilltron till vittnets berättelse (se 36 kap. 10 § 1 och 4 stycket rättegångsbalken).

Vittnesed

Anonyma vittnen ska som utgångspunkt avlägga vittnesed. Vid förestavandet av eden kan det anonyma vittnet i stället för namnet uppge "NN" (se prop. 2024/25:20 s. 51).

Rätt att vägra svara och frågeförbud

Ett vittne som hörs anonymt får vägra yttra sig om en omständighet som skulle kunna röja vittnets identitet och kontaktuppgifter. Rättens ordförande bör påminna vittnet om detta och understryka för parterna att det inte får ställas några sådana frågor. Om sådana frågor ändå ställs kan rättens ordförande avvisa dem (se 36 kap. 6 § 4 stycket rättegångsbalken och prop. 2024/25:20 s. 52 f.).

Vite, hämtning och häktning

Det är oklart vilka möjligheter det finns att besluta om vite, hämtning eller häktning vid vittnets utevaro (se prop. 2024/25:20 s. 49).

Ersättning till vittnet

När domstolen beslutar om ersättning till ett anonymt vittne ska ersättningen hanteras enligt den ordning som gäller för skyddade uppgifter i mål.

[Skyddade personuppgifter - Sveriges Domstolars intranät](#)

Sekretessfrågor

Uppgifter om identiteten på ett anonymt vittne skyddas av stark sekretess. Sekretessen gäller både för uppgifter som förekommer i det ärende där ansökan om att höra ett vittne anonymt handläggs och i det senare brottmålet där det anonyma vittnet åberopas. De uppgifter som omfattas av sekretess enligt 35 kap. 12 a § OSL är:

- namn eller personnummer,
- bostadsadress eller annan jämförbar uppgift,
- telefonnummer, e-postadress eller annan jämförbar uppgift eller
- andra personliga förhållanden

Sekretess gäller enligt den aktuella bestämmelsen om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Det framgår inte av förarbetena huruvida uppgifter om förekomsten av ärenden om anonyma vittnen omfattas av förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § OSL på så sätt som ärenden om hemliga tvångsmedel gör.